

DZIAŁALNOŚĆ OGRODU BOTANICZNEGO W CHICAGO

Activities of Chicago Botanic Garden

Wanda STANIEWSKA-ZĄTEK

Zakład Ekologii Człowieka Akademii Wychowania Fizycznego, ul. Rybaki 19, 61-844 Poznań

Położony w Glencoe, 25 mil na północ od centrum Chicago, ogród botaniczny uznany został jako jedno z dziewięciu najbardziej atrakcyjnych miejsc dla 3-milionowej populacji mieszkańców chicagowskiej metropolii (one of the major cultural institutions in Chicago metropolitan area). To swoiste wyróżnienie jest odzwierciedleniem zasadniczego charakteru Ogrodu, który jest nie tylko instytucją naukową. Jego 10-letnie zaledwie istnienie i działalność podporządkowane są potrzebom społeczeństwa. Każdy, kto posiada jakiegokolwiek zainteresowania związane z roślinami, znajdzie tu wszystko, co jest potrzebne do ich zaspokojenia i rozwoju.

Powierzchnia Ogrodu to ponad 121 ha wysp rozmieszczonych na obszarze rozlewiska małej rzeki. Jeszcze 20 lat temu był to rozległy, bagnisty teren. Mądry projekt, wielka technika i wyłożona ludzka praca uczyniły z tego pozornie nieużytecznego terenu wspaniały park-ogród, uznany również za jeden z najprężniej rozwijających się aktualnie ogrodów botanicznych w Stanach Zjednoczonych. Wszystkie wyspy będące miejscem lokalizacji poszczególnych działów Ogrodu (ryc.1) zostały sztucznie usypane. Ekologicznie są to więc siedliska obce dla większości rosnących tu gatunków roślin. Ta "ekologiczna młodość" siedlisk Ogrodu jest

prawdopodobnie przyczyną niektórych trudności związanych z adaptacją materiału roślinnego; gdyż kolekcje roślin muszą być często wymieniane. Nie zmienia to faktu, że Ogród jest pięknie utrzymany i tylko wprawne oko ogrodnika-specjalisty dostrzeże pewne mankamenty, a botanika zastanowi stosunkowo ubogi zestaw ogrodowych kolekcji.

Teren Ogrodu jest własnością instytucji odpowiadającej naszym Lasom Państwowym (Forest Preserve District of Cook County). Zarządzenie i nadzór spełnia Chicagowskie Towarzystwo Ogrodnicze (Chicago Horticultural Society), którego siedziba mieści się również w Ogrodzie. Organizacja ta, założona w 1890 roku, liczy dziś ponad 10 000 członków, których regularne składki i okazjonalne datki stanowią główne finansowe wsparcie Ogrodu, ponieważ pieniądze otrzymywane od miasta są niewielkie.

Nie zagospodarowano jeszcze całej powierzchni Ogrodu. Znaczna jego część, zajęta obecnie przez starannie utrzymane trawniki, czeka na dalsze ekspozycje. Istniejące kolekcje roślin wzbogacone przez tzw. małą architekturę ogrodową (liczne mosty łączące wyspy, pergole, murki działowe, fontanny) dostarczają wielu przeżyć estetycznych. Ciekawy układ tras spacerowych, biegowych i rowerowych (!) umożli-

wia wykorzystanie Ogrodu również do celów rekreacyjnych.

Szeroki wachlarz działalności Ogrodu jest nieco odmienny od działalności prowadzonej przez ogrody botaniczne w Polsce. W bardzo obszernym budynku Centrum Informacyjno-Szkoleniowego, obok biur Ogrodu, mieszczą się: biblioteka, muzeum, sale wykładowe, pawilony wystawowe, sklep z książkami i pamiątkami oraz kawiarnia.

Odmienność Ogrodu w Chicago podkreśla również inna organizacja przestrzenna ekspozycji materiału roślinnego; brak jest typowych dla większości ogrodów w Europie działów: systematyki, fitogeografii, arboretum.

Przedstawiony niżej opis poszczególnych działów pozwoli czytelnikowi na zorientowanie się w dalszej specyfice chicagowskiego ogrodu.

Ogród Linneusza (Heritage Garden). Pod monumentalnym pomnikiem K. Linneusza, na niewielkich (10m²) poletkach ułożonych promieniście zgrupowano kilka tematycznie różnych ekspozycji: przykładowe rośliny oznaczone przez Linneusza, znane i używane dla celów leczniczych w XVIII w.*, kwatery z roślinami charakterystycznymi dla poszczególnych kontynentów, osiem kwater z roślinami najliczniejszych i najpospolitszych rodzin z działu systematycznego.

Rosarium (Rose Garden) udostępnione zostało dla publiczności w 1985 roku. Pięć tysięcy krzewów prezentuje 100 odmian róż, a szczególnie odmiany najodpowiedniejsze dla okolic Chicago.

Ekspozycja (ozdobnych, krajobrazowych) **ogrodów przydomowych** (Home Landscape Demonstration Gardens) rozmieszczona na bardzo dużej przestrzeni. Jest to najbardziej zróżnicowany tematycznie dział, który eksponuje różne grupy roślin: byliny ozdobne, rośliny wodne (głównie rodzaj *Nelumbo* i *Nymphaea*),

zioła, byliny cebulowe i bulwiaste, rośliny górskie (naskalne), kolekcje rodzajów *Viburnum*, *Rhododendron*, *Azalea*. Wymienione grupy roślin przedstawione są jako odrębne kompozycyjne układy i proponowane do zakładania w ogrodach przydomowych.

Ogród owocowo-warzywny (Fruit and Vegetable Garden). Na odrębnej wyspie prezentowane są grupy gatunków i odmian drzew i krzewów owocowych oraz warzyw, odpowiednich do uprawy w okolicach Chicago. Dydaktyczna rola tego działu polega nie tylko na bogatym asortymencie roślin, ale także na demonstrowaniu różnych metod ich uprawy.

Ogród japoński (Japanese Garden, Sansho-En, "The Garden of Three Islands"). W ogrodach botanicznych w Stanach Zjednoczonych prawie zawsze znajduje się wydzielony teren poświęcony japońskiej sztuce ogrodowej. Jest ona specyficzna i bardzo przez Amerykanów podziwiana. W chicagowskim Ogrodzie na ekspozycję japońskiego stylu przeznaczono 3 duże wyspy. Zastosowano rodzime lub europejskie pospolite gatunki roślin: *Pinus silvestris*, *Taxus baccata* czy *Buxus sempervirens*, które odpowiednio kształtowane przyjmują w tym niezwykłym Ogrodzie zadziwiające kształty.

Różne partie Ogrodu z pozostałymi fragmentami dawnego drzewostanu przystawano do zwiedzania jako naturalny **las dębowo-hikorowy**, z rodzimą roślinnością runa (Turnbull Woods - The native oak-hickory forest). Poprowadzono tu szlak, który można określić jako "ścieżkę dydaktyczną".

Preria w chicagowskim Ogrodzie Botanicznym ma postać zbiorowiska naturalnego, jednak każdy gatunek został tu posadzony zgodnie z przygotowanym projektem. Zwarty, wysoki łąn różnobarwnej roślinności może dziś imponować, jakkolwiek dla ekologa interesujący będzie czas trwania tej sztucznej jednak fitocenozy. Już dziś walka z pojawiającymi się masowo chwastami (*Melilotus albus*, *Lythrum salicaria*) pochłania pracownikom odpowiedzialnym za ten dział Ogrodu dużo sił i czasu.

* W sezonie letnim w każdą niedzielę ucharakteryzowany na Linneusza aktor opowiada o jego pracy i oznaczonych roślinach.

Szczególnie chętnie odwiedzane przez publiczność są duże i konstrukcyjnie piękne **szklarnie** (Education Greenhouses) z roślinnością tropikalną. Rośliny rozmieszczone są na powierzchni ponad 800 m², w 8 pomieszczeniach. Spośród okazałych i pięknie utrzymanych, lecz dość pospolitych roślin tropikalnych, m.in. z rodzaju: *Ficus*, *Hibiscus*, *Bougainvillea*, *Philodendron*, *Dieffenbachia*, wyróżniają się kolekcje sukulentów, roślin z rodziny *Bromeliaceae*, *Orchidaceae*, roślin owadożernych i pa-proci.

Opisane powyżej działy to główne ekspozycje roślin prezentowane publiczności w celu wzbudzenia zainteresowania oraz szeroko pojętej edukacji. Pozostałe stanowią zaplecze i służą zagospodarowaniu i pielęgnacji głównych ekspozycji. Działy pomocnicze to: szklarnie produkcyjne (Production Greenhouses, Plant Propagation), Pracownia Ochrony Roślin (Plant Protection), Pracownia Systematyki i Oznaczania (Taxonomy), Inwentaryzacja i Znakowanie Roślin (Plant Record). Rośliny wysadzone w Ogrodzie są zinwentaryzowane w komputerze z dodatkowymi informacjami typu pochodzenie, sposób rozmnażania, czas wysadzania itp.

Estetyczne i rozległe przestrzennie ekspozycje roślin, łączą funkcje dydaktyczne i rekreacyjne i, jak w każdym ogrodzie botanicznym, są głównym celem funkcjonowania Ogrodu w Chicago. Dalsze cele wiążą się z szeroką działalnością usługową świadczoną jego mieszkańcom. Zakres tej działalności jest imponująco rozległy; jej program jest przygotowany kwartalnie i przewiduje zajęcia lub imprezy na każdy wolny dzień w miesiącu (wszystkie soboty i niedziele*). Tematyka wykładów, pogadanek, szkoleń, wystaw i różnych innych imprez, związanych z roślinami jest bardzo zróżnicowana. Wykłady o budowie i fizjologii roślin, o roślinności Afryki, Azji lub o ochronie przyrody są równie częstą tematyką w programach zajęć jak

sztuka układania kwiatów, wyplatania koszy lub kursy malowania roślin.

Do szczególnie popularnych imprez organizowanych w Ogrodzie zaliczyć należy: dzień drzew, dzień otwartych drzwi dla nauczycieli (zajęcia bezpłatne) oraz wystawy (połączone z konkursami i nagrodami) ciekawych roślin doniczkowych, uprawianych w domach.

Na podkreślenie zasługuje czynna codziennie, telefoniczna informacja w zakresie szerokiego poradnictwa dotyczącego uprawy roślin. W dni świąteczne wyznaczony pracownik Ogrodu w specjalnym punkcie informacyjnym udziela porad osobiście.

Należy zaznaczyć, że działalność usługowa prowadzona w Ogrodzie jest odpłatna, co nie jest bez znaczenia dla borykającego się z trudnościami finansowymi Ogrodu. Dodatkowe fundusze, obok wpływów z prowadzonych odpłatnie usług, Ogród uzyskuje z "odsprzedawania" rosnących tu drzew i krzewów osobom prywatnym, które w ten niezwykle sposób, poprzez zawieszenie okazjonalnej tabliczki, pragną uczcić lub utrwalić pamięć kogoś bliskiego.

Ogród liczy 100 osób zatrudnionych na stałe, a drugie tyle to praktykanci (również z zagranicy) i pracownicy sezonowi.

Wielki wkład w działalność Ogrodu wnoszą osoby pracujące społecznie (volunteers). W każdym dniu (z wyjątkiem dni świątecznych) przychodzi około 30 osób. Pracując po 3-4 godziny wykonują wszystkie prace, od ochwaszczania - po cięcia pielęgnacyjne. Łącznie jest około 400 wolontariuszy. Przychodzą, w zależności od możliwości, zwykle raz w tygodniu. Są to przedstawiciele różnych zawodów. Pracowałam z lekarzem stomatologiem, inżynierem elektronikiem na rencie i z kobietami nie pracującymi zawodowo, traktującymi pracę w Ogrodzie jako odprężenie i rozrywkę. Ich sumienność i zaangażowanie w pracy były imponujące. Ta często ciężka praca była dla nich autentyczną przyjemnością!

Szczególną troską nowego dyrektora Ogrodu, Doktora R. Taylora, jest rozszerzenie progra-

* Ogród jest zamknięty dla publiczności tylko raz w roku, w dniu 25 grudnia

mu naukowego. Obecnie zajmuje się tym tylko jeden pracownik (dr Thomas Antonio), który opiekuje się Pracownią Oznaczania Roślin i jest odpowiedzialny za program badań naukowych. W roku 1985 uczestniczył w wyprawie botanicznej do Związku Radzieckiego, skąd przywiózł wiele roślin. Kilka z nich (np. *Prunus mahaleb*, *Sambucus trigranii*, *Primula veris* var. *marcocalyx*) zamierza wprowadzić do warunków Ameryki Północnej. Przyjęty wstępnie program naukowy zakłada wyszukiwanie i propagowanie nowych roślin dla obszarów stanu Illinois.

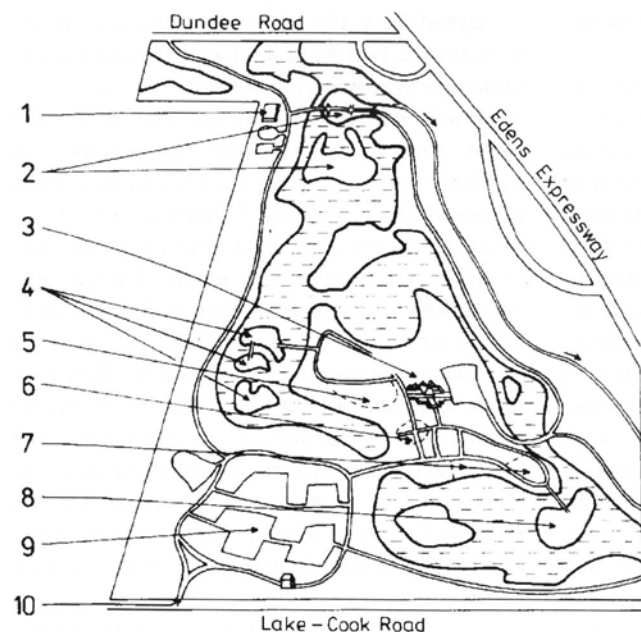
Na podkreślenie zasługuje fakt aktywnego włączania się pracowników chicagowskiego Ogródu (w ramach obowiązków służbowych) w problematykę ochrony przyrody (również zwierzęta, zwłaszcza ptaków). Biorą oni udział w pracach terenowych przy ustalaniu stanowisk rzadkich roślin, pomagają w badaniach przyrodniczych na obszarach proponowanych do ochrony.

Ogród wydaje regularnie 2 magazyny: **Garden Magazine** i **Garden Talk**. Otrzymują je

bezpłatnie pracownicy Ogródu i członkowie Chicagowskiego Towarzystwa Ogrodniczego. Do chwili obecnej Ogród nie uczestniczy w międzynarodowym systemie wymiany nasion "Index Seminum".

Plany rozwoju Ogródu są bardzo bogate. Obecnie powiększa się prerię o zbiorowiska miejsc wilgotnych. Wszyscy z zainteresowaniem oczekują końcowego efektu realizowanego aktualnie wielkiego przedsięwzięcia - kaskadowych wodospadów i towarzyszących im roślin (kolekcji paproci i roślin szpilkowych). Planowany jest ogród pnączy i pawilon drzew karłowatych uprawianych w stylu Bonsai. Z dużą starannością przygotowywana jest część dla niewidomych.

Osiągnięcia pierwszych 10 lat funkcjonowania Ogródu są znaczne i pozwalają wierzyć w dalsze, nie tylko w uatrakcyjnianiu botanicznych kolekcji, lecz również w dziedzinie badań naukowych.

Ryc. 1. Szkic sytuacyjny Ogródu Botanicznego w Chicago

- 1 - szklarnie produkcyjne,
- 2 - preria,
- 3 - centrum informacyjno-szkoleniowe i szklarnie,
- 4 - ogród japoński,
- 5 - rosarium
- 6 - ogród Linneusza,
- 7 - krajobrazowe ogrody przydomowe,
- 8 - ogród owoców i warzyw,
- 9 - parkingi,
- 10 - główne wejście.